Danelle Geyser

Departement Frans

JEAN-PAUL SARTRE (1905-1980)

Op Woensdag 16 April is Franse radioprogramme onderbreek om die dood van Jean-Paul Sartre aan te kondig. As skrywer, filosoof en politikus het hy 'n groot hydrae tot die Franse letterkunde en denkwyse gelewer. Dit is veral op grond van sy eksistensialistiese filosofie wat hy onthou sal word. Vir dekades was hy die verpersoonliking van protes, opstand en die weiering om die bestaande orde te aanvaar.

Hy is in 1905 in Parys gebore uit 'n middelklas familie. In sy outobiografiese werk *Les Mots* vertel hy dat hy as sewejarige seun reeds Corneille en Flaubert gelees het. Sy skoolprestasies by die Hoërskool La Rochelle word as briljant bestempel. Hy behaal sy graad in die filosofie. Tydens 'n verblyf in Berlyn in 1933 tot 1934, ontdek hy die fenomenologiese filosofie van die Duitse filosoof Husserl.

Hy leef 'n ongebonde lewe saam met sy jeugvriendin Simone de Beauvoir wat vir die res van sy lewe sy metgesel sou bly en baie van sy denkwyses sou deel. Op 'n jeugdige ouderdom, kies hulle albei die loopbaan van skrywer. Saam met sy skrywervriend Nizan, bring die agtienjarige Sartre die tydskrif *Revue Sans Titre* tot stand. In 1938 verskyn sy eerste roman, *La Nausée*, en die daaropvolgende jaar, *Le Mur*, 'n bundel nouvelles. Hy beperk hom egter nie tot een letterkunde-genre nie. Hy skryf teaterstukke soos *Les Mouches* en *Huis Clos* wat groot bekendheid verwerf. In sy twee belangrikste filosofiese werke, *L'être et le Néant* en *Critique de la Raison Dialectique*, gee hy 'n uiteensetting van sy denkrigting. Hy skryf talle essays wat kritiek van 'n filosofiese, literêre, politiese of sosiale aard lewer. Inderdaad is die energieke Sartre bekend vir sy produktiewe pen. Die Nobelprys word hom aangebied, maar hy wys dit van die hand, net soos hy na die oorlog die Légion d'Honneur geweier het.

Met die verskyning van *La Nausée*, het Sartre onmiddellik 'n leserspubliek. Die filmkuns vergroot sy gehoor nog verder: *Les Jeux Sont Faits* en *Les Mains Sales*. Maar dit is veral deur 'n reeks eenvoudige en treffende formules wat hy sy eksistensialistiese teorie binne bereik van die algemene publiek stel:

- Die bestaan van die mens sluit die bestaan van God uit.
- Die mens skep homself elke oomblik deur sy daade.
- My daad is my vryheid.

- Die mens is verdoem om vry te wees.
- As die mens vry is, is hy heeltemal verantwoordelik vir sy bestaan.
- Die hel bestaan uit my medemens.
- Die wêreld is nie *a priori* verstaanbaar nie: dit het geen ander betekenis behalwe dit wat die mens daaraan gee nie.

In die veertigerjare het Sartre 'n groot aanhang. Die eksistensialisme word 'n mode waaraan 'n intellektueel snobistiese waarde geheg word. Die middelpunt daarvan is Saint-Germain-des-Près in Parys waar Sartre woon. Wanneer hy lesings by die *Club Maintenant* aanbied, trek hy groot skares. Voor sy dood sou Sartre egter die eksistensialisme vervang wou sien deur ander letterkundige modes, soos byvoorbeeld die *Nouveau Roman*.

Maar Sartre is nie tevrede met bloot literêr-filosofiese aktiwiteite nie. Gedurende die oorlog neem hy deel aan die weerstandsbeweging en na die oorlog stig hy 'n linksgesinde politieke party, die *Rassemblement Démocratique Et Révolutionnaire* wat homself graag as proletaries voordoen maar wat in werklikheid feitlik uitsluitlik uit intellektueles bestaan. Dit wil voorkom asof die party se hoofaktiwiteit die opstel van rewolusionêre manifeste is. „Rewolusie” en „vryheid” blyk deur die jare sleutelwoorde te wees van Sartre se politieke tendense. Met elke referendum van Generaal de Gaulle antwoord Sartre negatief. Wanneer die studente in 1968 barrikades opstel en die universiteit beset, gaan Sartre na die Sorbonne om hulle van sy onderskraging te verseker en word hy deur hulle toegejuig. Hy gee sy steun aan die rewolusionêre leiers van die Derde Wêreld: Fidel Castro, Lumumba, Ben Bella en ook die Palestynse vryheidsvegters. Sommige geskiedskrywers van die letterkunde betreur dit dat hy nie, soos aan die begin van sy loopbaan, sy energie aan die letterkunde eerder as aan die politiek gewy het nie.

Letterkundige, filosoof of politikus — watter etiket die perspektief van die tyd ookal aan Sartre sal gee, hy was 'n produk van die twintigste eeu, 'n persoon met 'n besondere gawe om die onrus van die eeu te vertaal.

♦♦